

Sants i altres herois de

Per commemorar l'1 de novembre, la festa de Tots Sants, l'etnògraf Bienve Moya ens introdueix en la història de dos sants –Sant Medir i Santa Àgata– i analitza els elements fantàstics de les dues biografies.

Les hagiografies (les vides sagrades) dels sants cristians, sovint contenen la mateixa mena de proeses, que en un altre gènere, es contenen sobre herois i heroïnes de la *Gesta de meravelles*. Uns i altres solen participar d'uns mateixos materials dramàtics, que tant es poden trobar en els contes i llegendes seculars com en les hagiografies de sants. Semblants *miracles*, *prodigis* i altres *fenòmens* portentosos esdevenen causa o recurs literari, ara d'una narració profana (rondalla o bé llegenda), ara d'una història sagrada.

Prenem com a primer exemple sant Medir, el qual, segons llegim en *Vides de sants rosselloneses* (versió catalana de la prodigiosa *Llegenda àuria* de Fra Iacopo da Varazze), era un hortolà que tenia un campet entre l'actual Sant Cugat del Vallès i Barcelona. Un dia que Medir plantava faves al seu hort va encertar a passar-hi el bisbe Sever de Barcelona (en ple segle III) al qual perseguïen els habituals romans. Medir demanà al sant bisbe si volia que l'ocultés, però Sever s'hi negà, recomanar-li que no se li acudís mentir quan passessin els perseguidors. Hem quedat que Medir estava plantant faves, però aquelles faves de Medir eren miraculoses (o màgiques, segons com preferiu interpretar-ho), i tan aviat com el bisbe va ser fora, van créixer desmesuradament fins arribar a fer-se altíssimes. Quan van passar els romans i preguntaren a Medir si havia vist Sever i quant temps feia, ell, sense haver de mentir, respongué: “quan plantava aquestes faves”. Així que gràcies

al miracle, o prodigi de les faves, Sever, per aquella vegada, va esmunyir-se dels perseguidors.

Considerem ara un altre prodigi o miracle on les faves actuen d'element desencadenant de l'argument; aquesta vegada procedent de la tradició profana, un conte recollit per Alcover, però d'extensió universal, “En Joanet de sa Gerra”. En Joanet, més pobre i dissortat que Job, vivia amb la seva família dins una gerra. Un dia va encertar a passar devora seu un pagès amb un cove ple de

tan pobre com els escarabats. O sigui que al final l'assumpte de la fava màgica o miraculosa tindrà el mateix resultat per a Sever, a qui al final, malgrat el prodigi de les faves, van acabar detenint, i per En Joanet, que finirà tan pobre com era. Advertim, però, que en les dues narracions, l'una profana i l'altra sagrada, hi intervé el mateix element –miraculós o màgic–, *causa prodigiosa* de la narració, la fava (que en altres contes és una mongeta, una llavor en definitiva). Cal recordar que també és una fava l'objecte que en el tortell de Reis concedeix aquesta jerarquia a aquell qui se'l troba dins el pastís... i no se l'engul.

Santa Àgata és una donzella tota pudícia, heroica fins el martiri en defensa de la fe cristiana i la castedat. Per l'extremat sosteniment d'aquests principis Àgata sofrirà turment i finalment li seran extirpats amb estenalles els virginals pits. A la vista dels escabrosos detalls que conté l'hagiografia sobre el martiri d'Àgata un hom es pregunta: era realment necessària la narració d'aquest detalls per confirmar als devots l'heroïsmes de la donzella? Evidentment que no, però si sabem llegir podem trobar-hi una sublectura: Àgata, diu l'hagiografia, fou torturada tant per la vindicació del cristianisme, com per ser posseïdora d'una bellesa extraordinària, per la qual era assetjada pels poderosos del segle, no acceptant trencar la seva castedat. Aquest captivament de la santa sembla que, als ulls dels narradors, podia fer-la creditora d'aquell turment atroç, la perpetració del qual, per aquest motiu,

**Santa Àgata
és una donzella
tota pudícia,
heroica fins
el martiri
en defensa de
la fe cristiana
i la castedat.**

faves, del qual va caure una bajoca. Joanet va recollir-la i la portà a casa. La primera intenció va ser menjar-se-la entre tots, però tocaven a tan poca cosa, que van preferir plantar una de les tres llavors que contenia la bajoca. Aquella fava, que també era miraculosa, o màgica, en un no res va créixer com la de Medir, arribant fins el cel. En Joanet s'hi emparà i el rebé sant Pere (en altres versions, Joanet o Jak, topa amb un ogre). Pere li concedirà a Joanet tres desitjos, però Joanet els desaprofitarà i tornarà a ser

la Gesta de Meravelles

no els escandalitza gaire. La mateixa indiferència davant la sàdica repressió contra la bellesa que no vol lliurar-se, continguda en l'hagiografia d'Àgata (i altres màrtirs), la trobem en algunes antigues gestes de meravelles. En la *Comtessa sense braços*, conte que també recull Alcover, el càstig de perdre els pits, i n-

discutible atribut de bellesa femenina, és relaxat amb la pèrdua dels braços, i es desencadena per la negació de la bella comtessa a lliurar-se a un "senyoràs" (el diable), en absència del marit. Per efecte de la resistència de la dama, la comtessa perdrà els braços (un altre tòpic de bellesa femení-
vola), que li seran retornats mi-
ra-

culosament en resoldre's l'acció. Cal advertir que en les narracions profanes, l'autor sembla més compassiu que en les sagrades, i deixa, com es veurà, que al final, les protagonistes recuperin els accessoris perduts. En *La filla del rei d'Hongria*, novel·leta medieval, la donzella perd les mans per negar-se a lliurar la seva bellesa al Rei i pare, extremitats que recuperarà quan el progenitor es pene-
deixi d e

Imatge de Santa Àgata. Donzella a qui, per l'extremat sosteniment dels principis de castedat, li seran extirpats els pits amb eines estenalles.

Sant Pere va rebre en Joanet quan s'emparrà per una bajoca gegant. I li va concedir tres desitjos.

ARXIU

la seva concupiscència incestuosa. Sospitosament, com en l'hagiografia d'Àgata, el càstig pel pecat contra la castedat (potser per un subjacent convenciment del càstig que també mereix la resistència al poder: a l'Emperador, al diable, al pare-Rei), no recaurà sobre "el senyoràs", ni sobre el Rei, sinó damunt la donzella de bellesa extraordinària. Àgata, la Comtessa i la Princesa d'Hongria, com Marcel·la, la pastora dels capítols XII a XIV del *Quixot*, semblen ser castigades perquè essent bellíssimes no accedeixen a lliurar la seva

bellesa. Marcel·la és condemnada per pastor i cavallers, re-traient-li que per negar-se a concedir-la a Grisóstomo, aquest peireix d'amor. Ella es defensa d'aquest retret injust, però només el Quixot la comprèn, i ja sabem que el Quixot és un heroi inexistent.

En Patufet, èmul de Jesús. No tan sols les gestes d'aquests herois i heroïnes es distribueixen entre gèneres sacres i profans, sinó també les fórmules narratives. En les mateixes *Vides de sants rosselloneses* (segle XIII), po-

dem llegir la manera com Cristòfol, el gegant cristià, topà amb l'infant Jesús i aquest li demanà que el passés d'un cantó a l'altre d'un riu: "E, passats molts dies [un cop instal·lat Cristòfol en la cabana de passarius], ayxí com el se pausava en la sua cassa, él aussí [oi] una veu d'un emfant qui cridava, dient. -O Cristau, vine defora e passa-me!-. Per què Sent Cristau se levà e ixí fora, mes no trobà nul hom, per què se'n torna la sua cassa. E autre vegada él aussí cridar aquel emfant. Per què él axich defora e atrobà-i [un] emfant", al qual Cristòfol passà a gual damunt les gegantines espatlles.

No li recorda al lector la narració d'aquest passatge, un altre passatge d'En Patufet, que diu? "En patufet (un minúscul i etern-infant que obra proeses -una mena de Peter Pan) va voler anar sol a comprar safrà. Després de vèncer la resistència de sa mare aconseguí que aquesta li donés permís. Aleshores En Patufet entrà a la botiga d'en Josepet i posant-se de puntetes cridava: "Un dineret de safrà!". Però en Josepet (corresponent de Cristòfol per dimensió, en relació amb En patufet), eixia a la botiga i no veia ningú. I altra vegada cridava En Patufet: "Un dineret de safrà". Fins que al final En Josepet va poder servir En Patufet, tal com va servir Cristòfol a l'infant Jesús.

Bienve Moya

Idioma i prejudici

Rafael L. Ninyoles

Rafael L. Ninyoles fou capdavanter a indagar en el camp de la planificació lingüística, i a bastir una teoria sobre drets lingüístics. I ningú com ell ha reflexionat d'una manera tan metòdica sobre els conceptes de conflicte lingüístic i de diglòssia.

Editorial 3i4
"Quaderns", 50

La secta dels suïcides

Jordi Querol

La secta dels genetistes ofereix riquesa i felicitat a tothom. La seua originalitat està, però, en el fet que els membres han de suïcidar-se i prèviament llegar els seus diners a la secta, que els farà ressuscitar cinc-cents anys més tard.

Editorial 3i4
"El Grill", 46

La barraca

Vicent Blasco Ibáñez

Aquest volum aplega dos noms emblemàtics de la nostra cultura: el Blasco Ibañez més verista i popular, i una traducció impecable -publicada el 1927- d'un dels homes de lletres més combatius del país: Miquel Duran de Valencia.

Editorial 3i4
"Llibres Clau", 19